

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א ♦ לע"נ הר"ר מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מס' 1192

מסכת יבמות כ"ו - כ"ז ♦ עדויות ה', א' - ה', ב'

בס"ד, כ"ד אדר ב' תשפ"ב

השבוע בגליון

- קריאת שם אחר הנפטר ללא בנים
- עצתו של הגר"א - להוסיף שם
- הכומר המומר שביקש הוכחה מהתלמוד

מהו יבום ומיהו המייבם

- מצוות כיבוד אב המוגדר 'רשע'
- גנב שהלך לעולמו
- דין המומרים במצוות יבום וחליצה

דף כב/ב הכא נמי כשעשה תשובה

מצוות כיבוד אב המוגדר 'רשע'

מחלוקת איתנים קיימת בין גדולי הראשונים לגבי פרט במצוות כיבוד אב ואם. במשנתנו מבואר כי בן לאב רשע נענש אם הכה את אביו או קללו, כדינו של כל בן המעולל כך לאביו. הגמרא תמהה על כך ביותר ומבארת, כי מדובר באב שהיה רשע, אך לבסוף זנח את דרכיו הרעות והתחטא לפני קונו.

לכאורה עולה מסוגייתנו כי דיני כיבוד אב ואם לא נאמרו לגבי הורה המוגדר 'רשע'. כך אכן פוסק הטור (אור"ח סימן ר"מ סעיף י"ח): "ונראה לי, כיון שהוא רשע, אינו חייב בכבודו".

את פסיקתו זו כותב הטור כתגובה לדעת הרמב"ם המצוטטת על ידו לפני כן: "כתב הרמב"ם: חייב בכיבוד אביו ואמו... אף על פי שהוא פטור על מכתן וקללתן... אפילו היה אביו רשע... מכבדו ומתיירא ממנו".

כלומר, הרמב"ם מבדיל ומחלק בין הדברים. לדעתו חובה לכבד גם אב ואם רשעים. ברם, בן להורים שכאלה אינו נענש אם הכם או קללם. בזאת מסתכם ההבדל ביניהם.

גנב שהלך לעולמו: אכן, מגמרתנו לא ניתן להוכיח כדעת הטור, מפני שיתכן שכדברי הרמב"ם, היא מתייחסת לפטור מן העונש על הכאת האב או קללתו ולא לפטור גורף ממצוות כיבוד אב ואם. אך הטור מביא הוכחה לשיטתו מסוגייה במסכת בבא קמא (צד/ב) ובמסכת בבא מציעא (סב/א). בגמרות אלו מבואר, כי גנב שהלך לעולמו, בניו חייבים להחזיר את החפצים הנגנבים לבעליהם, "מפני כבוד אביהם". כלומר, אף על פי שהממון כבר אינו שייך לנגזלים, מפני שהתייאשו ממנו, מכל מקום מפני חובת כיבוד האב, על הבנים לעשות כן.

הגמרא שם מבחירה, כי מדובר דווקא באב שבטרם מותו חזר בו ממעשיו הרעים וכבר אינו מוגדר 'רשע', אך אם מת כרשע, אינם חייבים להשיב את הגזילה ואף את דמי הגזילה שהיה עליו

בשורה לקוראי הגליון!
ניתן לקבל את הגליון בדוא"ל מידי שבוע חינם
להצטרפות: meorot@meorot.co.il

דבר העורך

כפתח השער - לרגל התחלת סדר נשים

אחד מפלאיה של התורה הוא שכל אדם יכול להבינה. הקב"ה טמן בה סגולה, שכל המשתדל להבינה, ישיגה. כל מי שניסה ללמוד אי פעם סוגיה, זכה להרגיש את התחושה הנפלאה הזו של "געת ומצאת תאמיין". דוגמה לכך על פי מעשה שהיה: הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל שימש בראש בית הדין של לונדון שנים רבות. מתוקף מעמדו היו נוהגים להזמין לכל אירוע יהודי ציבורי שאירע בלונדון. למותר לציין שרבי יחזקאל לא היה משתתף בכל אירוע שאליו הוזמן. אך בין ההזמנות הרבות שהונחו על שולחנו של הרב היתה גם הזמנה להשתתף בטכס פתיחת שבוע עיון של המשפטים העבריים באנגליה. כמובן שבני ביתו הופתעו לשמוע כי הרב מתכוון להשתתף בטכס זה וכשהשמיעו פליאתם ענה להם הרב "כיון שציבור יהודי זה עוסק

לעילוי נשמת

הר"ר **נפתלי הרץ נס** ז"ל ב"ר יצחק אייזיק ז"ל

נלב"ע כ"ח אדר תשס"ג **תנצב"ה**

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

זעילוי נשמת

מרת **שפרה בן דוד** ע"ה

בת הרב משה ורבקה כהן מלהיוף ז"ל
נלב"ע ליל ש"ק כ"ה באדר א' תשנ"ה

תנצב"ה

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

זעילוי נשמת

מרת **הצילה (הלה) כפתורי** ע"ה

ב"ר ישעיהו יודנהרץ ז"ל
נלב"ע כ"ח באדר תשנ"ט

תנצב"ה

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

זעילוי נשמת

מרת **חווה לאה זיטמן** ז"ל

ב"ר שאול חיים ז"ל
נלב"ע כ"ט אדר תשמ"ב

תנצב"ה

הונצחה ע"י שלמה זיטמן שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **משה שמחה רובנר** ז"ל בן יבדלחט"א ר' דוד וזהבה הי"ו

נלב"ע כ"ג באדר ב' תשמ"ט **תנצב"ה**

הונצח ע"י ידידו הר"ר דוד וזהבה רובנר שיחיו - פתח תקוה

לשלם, אינם חייבים לשלם (ראה תוספות כתובות פ"א). הרי לנו, כי ברשע אין נוהגים דיני כיבוד אב כלל! גדולי המפרשים טרחו להסביר כיצד ניתן להלום גמרא זו עם שיטת הרמב"ם, ביניהם הרדב"ז (הלכות ממרים פרק ו' הלכה י"א), המסביר את שיטת הרמב"ם תוך כדי חידוש עצום. לדעתו, קיים הבדל בולט בין המקרים. לדעת הרמב"ם חייב בן לכבד אב רשע בעודו בחייו, ואילו הגמרא הפוטרת את בני הגנב לכבד את אביהם, הן עוסקת בכבודו שלאחר מותו, בזאת בניו של רשע אכן אינם חייבים. מה טעם לחלק בדבר?

יש לכבד את האב מחמת הספק שיחזור בתשובה: הרדב"ז מחדש, כי לאחר שמת הגנב בעודו רשע, זהו מצבו לעולם. רשע, ברם, כל עוד הרשע חי, הן ניתן שישוב ממעשיו הרעים ובימים ההם ידאב לבו על זכרון תקופות עברו עת בניו לא כיבדוהו. לפיכך פסק הרמב"ם כי חובה לכבד אב רשע בעודו בחיים, שמא לבסוף לא יהיה רשע. לפי פירוש זה אין כוונת הדברים כי יש חיוב לכבד אב רשע, אלא מחמת הספק שמא יהיה צדיק יש לכבדו בעודו רשע.

ברם, פירוש דברי הרמב"ם באופן זה, מחודש הוא. אחרונים רבים פירשו את דברי הרמב"ם באופן הבא, כפי שמיטיב לבאר החתם סופר זצ"ל (בבא מציעא סב/א).

הרמב"ם אכן נוקט כי חובה לכבד גם אב רשע, ובכל זאת בניו של גנב שנותר רשע עד יום מותו אינם חייבים להחזיר את הגזילה לנגנב. טעם הדבר, לפי ששני חלקים יש במצוות כיבוד אב. א. לכבדו. ב. למנוע ממנו בזיון. בן לאב רשע חייב לכבדו, אך אינו חייב למנוע בזיון מאביו (עיי"ש טעמו של דבר). לפיכך, בניו של אב רשע אינם חייבים להחזיר את הממון לידי הנגזל כדי למנוע בזיון מאביהם.

אברהם אינו מכבד את תרח: לקראת סיום, מעניין לציין שתי ראיות שהביאו הפוסקים לשיטת הרמב"ם. ה"ב"ח (י"ד סימן ר"מ ס"ק כ"ו) מביא את דברי המדרש (רבה, פרשה ל"ט אות ז') המבאר, כי תרח, אבי אברהם, מת בטרם צאת אברהם מחוץ, כדי שלא יאמרו הבריות שאברהם הניח את אביו הזקן לנפשו. הרי שגם באב רשע כתרח קיימת חובת כיבוד... [בבית מדרשו העירוני, כי חז"ל אמרו שתרח עשה תשובה. ראה רש"י בראשית טו/ט].

רחל אמנו ואביה לבן: הברכי יוסף (י"ד סימן רמ"א, שירי ברכה ס"ק א') מביא מדברי הזוה"ק (ח"א פרשת ויצא סוף דף קס"ד), כי רחל אמנו ע"ה נענשה על שציערה את אביה לבן הרשע.

דין המומרים במצוות יבום וחליצה

אחת השאלות בענייני יבום וחליצה, שדנו בה רבות הגאונים וגדולי הראשונים, היא מעמדם של המומרים לגבי מצווה זו. נידון זה דרש הכרעה מפני שבדרך כלל מומרים אלה מייאנו לחלוץ ותורתנו הקדושה קבעה, כי יבמה הזקוקה ליבום וחליצה, אינה יכולה להנשא לאחר עד שתתקיים מצוות חליצה. נידון זה הדדי ומתייחס הן למת והן למומר. כלומר, הן אם המת היה מומר, האם אשתו נופלת לייבום, והן אם היבם הינו המומר, האם נופלים לפניו לייבום.

בתלמוד אין רמז לשאלה זו. הנידון החל להתפתח בתקופת הגאונים. יש מהם שכתבו כי מומר אינו בתורת יבום; בעל מומר אינו זוקק את אשתו לייבום, ובפני יבם מומר אין נופלים ליבום. כך דעת חלק מן הגאונים (אור הגאונים, וכן הרמב"ן הרשב"א הריטב"א בדף כב/א בשם רב הילאי גאון ורב יהודאי גאון, ועוד רבים, ראה אנציקלופדיה תלמודית ערך יבם הערה 57).

הלכה למעשה הורו רוב הגאונים והראשונים כי מצוות יבום קיימת גם אם הבעל או היבם מומרים (ראה רשימה ארוכה שם, הערות 84, 85, 86), וכך נפסק להלכה (שולחן ערוך אבן העזר סימן קנ"ז סעיף ה') [ברם, לחומרא חוששים לדעות אלו ואם יש אח נוסף שאינו מומר, אין לחלוץ למומר אלא לאח הכשר, ראה רמ"א, שם]. טעמיהם של הסוברים כי מומר אינו בפרשת יבום, רבים ומגוונים ורובם ככולם מושתתים על סוגיות הנלמדות זה עתה בדף היומי:

'מומר' אינו 'אחיך': יש שנימקו, כי מומר אינו מוגדר "אחיך במצוות", שהרי המיר את דתו. מצוות יבום בפרט, הן מתחילה ומבוססת על קשר האחוה שבין המת לבין היבם, כמאמר הכתוב, "כי ישבו אחים יחדו", ומאחר שהמומר אינו מוגדר "אחיך", אין למצוות הייבום בסיס ממנה תעלה (ראה חזו"א אהע"ז קיח ס"ק ב, ועיי' תשב"ץ ח"ג סי' מז).

'מומר' אינו יורש: אחרים ביארו, כי לעניין מצוות יבום "אח" מוגדר רק אח שיורש את אחיו במוטו. שהרי "יבום בנחלה תלא רחמנא" - התורה הורתה כי האח המייבם יירש את נכסי האח המת. מאחר שמומר אינו יורש את נכסי קרוביו, אין הוא בכלל פרשת היבום (אבני מילואים סימן קנ"ז סעיף ד').

'מומר' אינו כשר כבני יעקב: בעל האור זרוע (בשאלתו להר"ד בתשובות הרי"ד סי' סד) מטעים פטור זה בכך שעל סוג האח החייב במצוות יבום [אח מן האב, ולא אח מן האם בלבד], למדים מבני יעקב אבינו ע"ה (ז/ב). מכאן יש ללמוד כי גם על האחים שבגינם מתחייבים ביבום, להיות כשרים כבני יעקב (ועיי' א"ח שם עמוד ש"ז-שצ"א עוד ביאורים בטעם זה).

הראשונים כתבו טעמים נוספים בדבר ואנו נתמקד בהשלכה הלכתית מעניינת העולה מבין הטעמים שהובאו מעלה.

במשפט האנגלי חובה עלי כרב להטעימם מנועם צוף המשפט העברי ולהוכיח את יחודו של השולחן ערוך שפוסק ע"פ תורת ה' יותר משאר הספרים". ואכן ביום המיועד ישבו משתתפי הכינוס, שופטים ועורכי דין, והאזינו להרצאתו של יו"ר ההתאחדות מיסטר הנרי גולדמן שדן בהבטים המוסריים של החוק האנגלי, ולפתע נראה הרב בפתח האולם. הזדרזו המארגנים וקיבלוהו בכבוד, כשבליבם תמיהה רבתי מדוע נענה להזמנתם. כשביקש לשאת דברים גדלה תמיהתם שבעתיים, אך כמתבקש מכללי הנימוס, שינו את התוכנית וכיבדוהו לדבר. בכדי להמחיש למשפטנים את חכמת התורה ויתרונה ההגיוניים, החל הרב בסיפור על שני שכנים שהתווכחו ביחס לטח המשותף להם. והארץ בטיעונים השונים שהעלו הצדדים, ובהבטים המשפטיים של הסוגיה. כשסיים את הדיון ביקש מהמשתתפים לכתוב את סיכום הנידון, ואכן, נענו היושבים וערכו סיכום על הסוגיה המשפטית שהרצה בפניהם. בטרם התחילו לכתוב, פנה אליהם הרב וביקש שינסו לתמצת ככל יכולתם את הנידון המדובר.

כשהציגו את סיכום הדברים, התברר שבממוצע מילא כל אחד מהמשתתפים שני דפים של צדדי הסוגיה כשהמאריכים אף הגיעו לכדי שלוש דפים. הציג רבי יחזקאל בפניהם את הסיכום הקצר ביותר ואמר: "ראו, זהו התקציר הכי מתומצת המשתרע על עמוד ושליש, ועתה אקרא בפניכם נידון זה בצורה מתומצתת". הקריא להם קטע גמרא קצר עם דברי ה"שולחן ערוך", והסבירו. לתדהמתם נוכחו המשתתפים לדעת שבמילים הספורות של הגמרא וה"שולחן ערוך", כולל הנידון המדובר.

הקהל שזו לו הזדמנות ראשונה בה חווה לימוד גמרא, הליפעל ביותר, ומיד נשמעה דרישה מתוך הציבור ליסד שיעור תורני שיעסק בנושאי משפט. ענה להם הרב שדרכה של תורה שאף בלימוד נושאים אחרים מתחדד ההגיון המשפטי בכור ההלכה התורנית ובכך נהפך למוכשר יותר ויותר. כשהגיע רבי יחזקאל לביתו הוסיף ואמר לבני ביתו: "יתר על כן בתורה טמונה סגולה מיוחדת שכל מי שנשמתו היתה במעמד נתינת התורה בהר סיני יוכל להבינה ולהנות מנועם וחכמת התורה, בתנאי שרק יעשה מאמץ קל להשתתף בשיעורי תורה המרחיבים ליבו ודעתו של אדם".

תופעה זו שכל אדם יכול להבין את התורה ונובעת מגלות התורה. שהלא ככל שדבר הינו צורך הריהו יותר מצוי, וכפי שכותב ה"חובת הלבבות" שלמשל אויר לנשימה שהוא צורך בסיסי לכל, הרי הוא מצוי תמיד. דברי אוכל שאף הם צורך בסיסי הינם ברי השגה אולם פחות מאויר, וכן הלאה. ועל כן התורה שהיא חיינו מאחר והיא צורך בסיסי לכל אדם, טמן בה הקב"ה יכולת לכל אדם להבינה שהלא דבר שהוא צורך קיומי הריהו זמין לכל אדם. עומדים אנו בסימול של סדר מועד שבו נוכחנו ונתקלנו במושגים שלא היו נראים כברי השגה. בע"ה אף כשאנו מתחילים כעת את סדר נשים ומסכת יבמות, נלמד מושגים חדשים רבים, וכך דף אחר דף נתקדם ונסיים בעזרת ה' את סדר נשים כולו ונזכה להתחיל סדרים אחרים ולסיימם אמן.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. תל: 03-570-67-93 דוא"ר: mendelson@meorot.co.il

ברכת התורה, העורך

פנינים

דף כ/א קדש עצמך במותר לך

להבין את מהות המצוות

הרמב"ם בפירושו לתורה (בתחילת פרשת קדושים) האריך, כי אל לו לאדם לקיים את מצוות התורה ולהסתפק בכך מבלי להבין את מהותן ותוכנן, שמטרתן לגדור עצמו מתאוותיו, שכן אז יהיה "נבל ברשות התורה".

הבעל והיבם מומרים: מה דינה של אלמנה-יבמה שהן בעלה והן גיסה היו ל'מומרים'?

ובכן, לפי טעמו של האור זרוע, פטורה היא, לפי שרק אחים כשרים כבני יעקב חייבים במצווה. ברם, לפי הטעם הראשון, שפטורו של מומר נובע מכך שאינו מוגדר 'אחיו' של המת, הן במקרה דנן הרי הם 'אחים לצרה', כלומר, אם אחד מהם מומר ורעהו יהודי כשר, קשר האחוה שביניהם אינו שווה, כי האח הכשר אינו מתייחס אל המומר כאחיו במצוות ואינו 'אחיו'. ברם, אם שניהם מומרים, קשר האחוה שלהם זהה וחייבת היבמה בחליצה (ראה אנציקלופדיה לתלמודית שם, 70).

היכן בכל זאת יתכן שנמצא רמז בתלמוד לדינו של מומר יבם? על כך בהמשך הגליון, במאמר על הכומר המומר.

מהו יבום ומיהו המייבם

לאחר לימוד של שבועות אחדים במסכת **יבמות**, מעניין להתוודע להסברים שונים ומרתקים על אודות השם "יבם".

אחיו של המת מכונה "יבם", ואשת המת קרויה "יבמה", ועל היבם לייבם את היבמה. מקור כינוי זה הוא בתורה (דברים כ"ה): **"יבמה יבא עליה ולקחה לו לאשה ויבמה... ועלתה יבמתו... מאן יבמי... לא אבה יבמי"**. מפרשי המקרא וחכמי הדקדוק ישבו על המדוכה כדי לחשוף את משמעות השורש 'יבם'. השאלה הראשונה המזדקרת נוכח שלל צורות הביטוי של השורש 'יבם' היא, כי אם עוד לפני הייבום עצמו, הוא מכונה 'יבם' והיא מכונה 'יבמה', מדוע כשהיבם כונס את היבמה הוא עושה "יבום", הרי הם כבר יבמים זה מכבר?

יבום מלשון קירבה: היו שהסבירו כי 'יבם' מלשון קורבה. כלומר, הזיקה - הקשר - שנוצר ביניהם עם מות האח, מקרב אותם ויש ביניהם קירבה. הייבום עצמו הוא הפעולה המורה על הקירבה וכאשר היבם אינו חפץ ליבמה, היא אומרת בפני בית הדין, "לא אבה יבמי", היינו: הוא ממאן להוכיח את הקירבה ולחזק אותה (עיין בספר השרשים לאבן גאנח שורש יבם, ובהכתב והקבלה דברים שם בשם הראב"ע).

יבום - הסרת היבמות: פירוש מעניין ביותר מביא בספר הכתב והקבלה בשם הראב"ה (וכן כתב החזקוני בראשית לח/ח), כי יבום פירושו - הסרת היבמות, הלא היא הזיקה שנוצרת בין אחי המת לבין גיסתו, עם מות הבעל. בלשון הקודש קיימת תופעה מעניינת, שמאותו שורש נובטים שתי מילים בעלות הטייה שונה זו מזו, ומשמעותן הפוכה, כגון, "להשריש" ו"לשרש". להשריש - ליצור שורשים, להעמיקם. לשרש - לעקור את ההשרשה. כמו כן "לסקול" ו"לסקול". לסקול - לערום אבנים. לסקל - להסירן. אף בנידונינו, היבמות היא הקשר שנוצר ביניהם, והיבום הוא הסרת הקשר ועקירתו, כי על ידי היבום כבר אין ביניהם "זיקה"; קשר שנוצר כתוצאה מחובת היבום, אלא הם בני זוג לכל דבר. **יבום מלשון במה:** פירוש מקורי מובא במפרשים, כי "לייבם" מלשון להעלות על **במה**, היינו: להרים, לנשא ולהקים את המת, על ידי שמקימים לו שם בישראל (קונטרס נציה היכל הקודש).

לימים השתדרשו ביטויים אלה ככינויים לקרבת משפחה; אח ואשת אחיו מכונים "יבם" ו"יבמה", עוד בחיי הבעל. במסכת זבחים (קב/א) מכונה משה רבינו ע"ה כ"יבם" של אלישבע אשת אהרן. גם שתי גיסות מכונות "יבמות", כפי שאומרת נעמי לרות כלתה, על ערפה גיסתה (רות א/טו): "הנה שבה יבמתך" (ראה אבן עזרא דברים כה/ה).

דף כד/א יקום על שם אחיו לנחלה

קריאת שם אחר הנפטר ללא בנים

שאלה נשאלה לפני הגאון רבי יצחק שמלקיס זצ"ל, בעל שו"ת בית יצחק (אבן העזר ח"ב סימן קס"ג) [שימש כאב"ד לוב, פולין, לפני כמאה שנים]. אב שבנו נפטר בדמי ימיו, זכה לחבוק בן נוסף ועז רצונו לקרוא לבנו הנוולד על שם בנו ששיכל. הן אמת, כי כבר הביא הפתחי תשובה (יו"ד סימן קט"ז) כי אין ראוי לקרוא על שמו, לפי ש"ריע מזל"ה [איתרע מזלו]. אך רבי יצחק שמלקיס מביא ראיה מעניינת לדבר גם מסוגייתנו.

אמרה תורה בפרשת היבום (דברים, כה/ו): **"והיה הבכור אשר תלד יקום על שם אחיו המת ולא ימחה שמו מישראל"**. לכאורה, פירושו הפשוט של הפסוק הוא, כי "הבכור אשר תלד" היבמה ליבם, "יקום על שם אחיו המת" של היבם, כלומר, לבנם הבכור של היבם והיבמה יש לקרוא כשם הבעל המת, וכך "לא ימחה שמו מישראל".

אולם, הגמרא דורשת, לאור יתורים שונים בפסוק, כי מכאן לומדים שמצווה לכתחילה על האח הגדול לייבם [כך מתפרש הפסוק: "והיה הבכור אשר תלד" - אמם של היבמים, וכו'].

אמר על כך רבא, כי קבל מרבתי, שאף על פי שלגבי כל התורה תקף הכלל כי "אין מקרא יוצא מידי פשוט", היינו: כאשר למדים דרשה מפסוק, אין בכך כדי להוציא מידי פשוטו, אלא כדי להוסיף עליו דרשה. ברם, שונה הוא המקרה שלפנינו, שהדרשה מפקיעה לחלוטין את משמעותו הפשוטה של הפסוק ואין כל מצווה לקרוא לבן הנוולד כשמו של המת.

מדוע לא לקיים את פשוטו של הפסוק? לכאורה יש לתמוה על הדברים, הן אנו מוצאים כי גם בפסוקים שחז"ל דרשו אחרת ממשמעותם הפשוטה, יש הידור לקיים גם את המשמעות מפשטות הפסוק. מדוע, איפוא, בפסוק "והיה הבכור אשר תלד" לא מקיימים גם פשוטו של פסוק, לקרוא לנוולד על שם הבעל המת? אין זאת אלא מפני ש"ריע מזל"ה של הנפטר ללא בנים, ואין לקרוא על שמו.

הגה"צ רבי ירוחם ליבוביץ ממיר זצ"ל המשיל אדם כזה לאותם איכרים פשוטים הנלקחים לעבודת הצבא. העוברים אימונים מפרכים שנים על גבי שנים, כדי לעשותם זהירים וזריזים. רואים אנו, אמר, שאותם איכרים, כאשר מסיימים את עבודת הצבא הרי הם חוזרים לביתם ונותרים עצלים כפי שהיו. הרי זה מפני שלא הפנימו את חינוכם, ועשו רק את המוטל עליהם.

אף אדם המקיים מצוות בלא להבין את רוחן ומהותן שבאות הן לגדור מתאוות ומרצונות - הרי הוא נבל ברשות התורה (מאורי שערים).

דף כא/א קשה עונשין של מדות יותר מעונשין של עריות **עניות - הקשה ביותר** בגמרא מבואר, כי קשה ענשו העובר על איסור מידות ומשקולות מעונש העובר על איסור עריות. **איסורי** עריות, הסביר בעל ההפלאה, עונשם כרת, שעליהם נאמר "תשובה ויסורין ממרקין" (יומא פו), ואילו מידות עונשן עניות, ואין לך קשה מעניות... (פנים יפות, כי תצא).

ועוד אפשר לומר: הקב"ה משלם מידה כנגד מידה. כלפי כל העבירות הוא מטה כלפי חסד ומותר קימעא. לא כן כלפי המרמה במידות, שכיון שהלה מטה את המשקולות לרעת הזולת, אזי הקב"ה אינו מטה חסד כלפיו, שכן, הקב"ה נוהג עמו מדה כנגד מדה... (שם, קדושים)

דף כא/א עשו משמרת למשמרת **משמרת לחוקים**

מבאר המהר"ל: עיקרם של הסייגים לתורה נכתב אצל פרשת עריות, לאסור בהן את השניות. מה טעם? לפי שחשוב יותר הסייג בחוקי התורה, חסרי הטעם, מאשר במשפטיה. דבר שטעמו ברור ומובן, לא יטל בו האדם מהר. לא כן - חוקים וגזירות, נקל לפיול בהם, ולפיכך יש לסייגם ולהגבילם (דרך החיים).

דף כא/א קודם שבא שלמה היתה תורה דומה לכניפה שאין לה אזנים עד שבא שלמה ועשה לה אזנים

מצווה לעשות אזניים לתורה "שמעתי שהגאון הצדיק מו"ה זלמן זלה"ה תלמידו של רבינו הגאון מוילנא אמר לרבו בעת שלימדו זאת, שולוי דמסתפי היה מביא ראיה מקרא בתורה דכתיב "והאזנת למצוותיו", והיינו שמצווין אנו שנעשה אזניים למצוות, והיינו כמו שניות לעריות שהוא אוזן לתורה". **"והגאון** הג"ל קילסה למאוד" (ביאורי אגדות בשם דברי שאול).

דף כא/א עד שבא שלמה ועשה לה אזנים **אזניים - תורה שבעל פה**

'אזניים', הסביר רבי יוסף חיים מבגדד, מרמזות על תורה שבעל פה שעוברת מפה לאוזן בלבד (לעומת תורה שכתב הנרמזות ב"עיניים" שכן היא נקראת בלבד ואינה נאמרת בעל פה). תקנות שלמה חיזקו את התורה שבעל פה, ולפיכך זהו שמו: "אזניים"... (בן יהודע).

דף כב/א שלא יאמרו באין מקדושה חמורה לקדושה קלה **זהירות מחילול ה'**

מבואר בגמרא, כי אף על פי שגוי המתגייר הרי הוא כתינוק שנוולד, ולפיכך, אם אח ואחות נכרים התגיירו, מדין תורה רשאים הם להנשא, מכל מקום, כדי שלא יאמרו "באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה", אסרו חכמים את הדבר. כלומר, שלא יאמרו, תקופת גיורתו היתה בקדושה חמורה, כי אז היינו אסורים ועתה בהתייהדנו - הותרנו. **דבר** חידוש כותב רבי יהודה החסיד: כל דבר שגויים נוהגים בו איסור יש על יהודים להמנע ממנו מפני חילול ה'. אם נעשה למשל דבר מאוס בבהמה, והגויים פורשים מלאוכלה, אל לו ליהודי שנמכרה לו לשוחטה ולאוכלה, אף שהתורה לא אסרה זאת, מפני חילול שם שמיים... (ספר חסידים, תת"ט).

דף כד/ב אין מקבלין גרים לימות המשיח **למה לשוב בתשובה** גם את השבים בתשובה, הוסיף המהר"ל על דברי

הדף היומי

יבמות כ'- כ"ו

כ"ד אדר ב'- א' ניסן

הגמרא, אין מקבלים בימות המשיח! לכן יש למהר ולשוב בתשובה, שהרי המשיח יכול לבוא בכל רגע... (גליוני הש"ס).

עצתו של הגר"א - להוסיף שם: עם זאת, אם בכל זאת חפץ האב ששם בנו הנפטר ישאר לדורות, מציע בעל הבית יצחק את המובא בשם הגאון מוילנא זצ"ל: "סגולה בשם הגר"א ז"ל לגידול בנים לאריכות ימים. הילד אשר יולד אחר המת, יקראוהו בשם אחיו המת אשר מת לפניו באחרונה, עם עוד הוספה, שם שני חדש, והחדש לראשונה, ושם המת לאחרונה" (עליות אליהו).

משעסקנו בפירוש הפסוק "והיה הבכור", נציין, כי לדעת הגאון רבי מאיר שמחה מדווינסק זצ"ל, חז"ל הוציאו פסוק זה מידי פשוטו גם מפני משמעות הפסוק עצמו, שנאמר בו "והיה הבכור ולא "והיה הבן הבכור", למשל, כפי שנאמר בפרשת ירושת הבכור (דברים כא/טו) "והיה הבן הבכור לשנואה". גם לא כתבה תורה "והיה הבן הבכור אשר תלד יקרא על שם אחיו המת", אלא "יקום על שם אחיו", וכל זאת מורה כי כלל לא התכוון הפסוק שיש לקרוא את הבן הנולד בשם הנפטר [ועיי"ש שכל זה לגבי ההלכה, אבל לגבי סוד העניין, המקרא כפשוטו, וכפי שכתוב בזה"ק וברמב"ן].

דף כד/א ולא ימחה שמו

הכומר המומר שביקש הוכחה מהתלמוד

בקניגסברג שברוסיה-גרמניה [כיום קלינגרד] אירע המעשה.

בעיר אחת שבסביבות מינסק מת אדם ללא בנים, והותיר אחריו אלמנה שנזקקה ליבום מאחיו. דא עקא, שאחיו המיר את דתו לא מכבר ושימש ככומר פרוטסטנטי באחת מערי גרמניה. הכומר לא אבה כלל לשמוע את האפשרות כי יסכים לקיים מצוות חליצה עם היבמה, אלא אם כן יוכיחו לו מן התלמוד כי גם מומר כמותו זוקק את היבמה לחלוץ. לדעתו, הוא כבר אינו יהודי כלל, והאלמנה פטורה מן הדבר כאילו לבעלה אין את.

נראה כי מומר זה ידע שקיים ויכוח גדול ביותר בין הפוסקים, מאז ימות הגאונים ועד הראשונים והאחרונים, אם אח מומר זוקק ליבום. ידוע ידע גם כן כי לנידון זה אין שורש בתלמוד, כי בגמרא אין התייחסות לשאלה זו. מצא, לו, איפוא, הכומר, מפלט מנומס מן המטלה שקפצה עליו; יוכיחו לו מן התלמוד - יבוא. לא יוכיחו - לא יבוא.

מאחר שלהלכה נפסק כי מומר זוקק לייבום (שולחן ערוך אבן העזר סימן קנ"ז סעיף ה'), לא ניתן היה להתיר לאלמנה להנשא לאחר בלא קבלת חליצה, וכל מי שיכול היה פעל בעניין כדי להביאו לידי גמר טוב. הנגיד המינסקאי, ר' העניך אייזנשטט שטיפל בעניין, נקלע לפגישה של אחדים מגדולי ישראל בקניגסברג העיר והציע לפנייהם את המעשה. ישבו שם רב העיר, רבי יעקב צבי מלקנבורג, בעל הכתב והקבלה, רבי ישראל מסלנט, ורבי יצחק אלחנן שכיהן אז כרבה של נובהרדוק ונדע מאוחר יותר כרבה של קובנה. השניים הראשונים באו לשחר את פני רבי יצחק אלחנן, שבא לקניגסברג לצורך הדפסת חיבורו באר יצחק. הם שמעו את דרישתו של המומר והחלו מטכסים עצה כדת מה לענותו. עד מהרה נשמע קולו של רבי יצחק אלחנן הצעיר, כי בידו ראייה ברורה משתי גמרות מפורשות!

במסכת גיטין (ע/ט) ובמסכת קידושין (ב/ס) נאמר, כי אם אדם נתן גט לאשתו בתנאי שתתן לו מאתיים זוז, ומת הבעל בלא בנים, יכולה היא - לדעת רבן שמעון בן גמליאל - לתתם ל"אחיו או לאביו או לאחד מן הקרובים", ובכך מתברר כי היתה מגורשת עוד לפני מותו ופטורה היא מן הייבום [רק אשה שהיתה נשואה לבעל בעת מותו, נופלת לייבום]. כלומר, נתינת הכסף לידי יורשי הבעל, כמוה כנתינתו לבעל עצמו.

בחינת המשפט המובא במשנה מעלה תמיהה רבתי. המשנה אומרת שתתן את הכסף ל"אחיו, או לאביו, או לאחד מן הקרובים".

הן אשה זו מבקשת להפטר מן הייבום. בהכרח כי לבעלה יש את. כיצד זה אומרת המשנה שתתן את הכסף לאת, לאב, או לאחד מן הקרובים? הא ניחא לאביו של בעלה היא נותנת, כי סדר הירושה כך הוא: בנים. אם אין בנים - אב. אם אין אב - אחים. אם אין אחים - קרובים רחוקים יותר. לפיכך אם יש אב, עליה לתת לו את הכסף, אך מה זה שנותנת היא את הכסף ל"אחד הקרובים" ולא לאב?

שומה עלינו להסיק, אמר רבי יצחק אלחנן, כי האח הזה מומר הוא. להלכה נפסק כי מומר אינו יורש ירושות (שולחן ערוך חו"מ סימן רפ"ג). מעתה, כדי להפטר מחובת יבום למומר, על היבמה לתת את הכסף ל"אחד מן הקרובים", היינו אחד הקרובים שזכאי לרשת את הנפטר ועל ידי כך היא פטורה מחובתה להתייבם למומר. הרי לנו הוכחה כי מומר זוקק ליבום!... (תולדות יצחק, דף יז, וביאור זה הוא גם בספרו באר יצחק חו"מ סוס"י א', ועין יצחק סימן נ"א ענף א') [אולם, לפי דעת הראשונים הסוברים כי מומר אינו זוקק ליבום, הביאור בגמרא הנ"ל הוא כפי שכתבו הרשב"א והריטב"א ובישיטה לא נודע למי קידושין ס/ב, ועיי"ע במקנה ובתוספות רבי עקיבא איגר על המשניות יבמות אות צ"א].

צעילוי נשמת

הר"ר **ישראל סימינובסקי** ז"ל
ב"ר שניאור זלמן ז"ל
נלב"ע כ"ז באדר א' תשנ"ה
תנצב"ה
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

צעילוי נשמת

מרת **שאשא מלכה ג'ייקובס** ע"ה
בת הרב מנחם מנדל דסקל ז"ל
נלב"ע כ"ג באדר א' תשס"ה
תנצב"ה
הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הנערה **שארה מרים צורף** ע"ה
בת יפה אלה ואפרים יהואל הי"ו יבדלחט"א
נלב"ע כ"ז אדר א' תשע"ו
תנצב"ה
הונצחה ע"י ידידנו ר' אפרים צורף שיחי - שילה

לעילוי נשמת

הר"ר **יוסף נתן טעע הפטקה** ז"ל
ב"ר ישראל צבי ז"ל נלב"ע כ"ט אדר תשע"ב
ומרת **דבורה רחל הפטקה** ע"ה
בת הרב דוד יהודה בנט זצ"ל נלב"ע ו' אייר תשס"א
תנצב"ה
הונצחו ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הודיה דבורה טרנר ז"ל
בת יבדלחט"א ר' דניאל הי"ו
נלב"ע כ"ג אדר תשע"ז
תנצב"ה
הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **ירחמיאל אשר זיטמן** ז"ל
ב"ר מרדכי צבי ז"ל
נלב"ע כ"ז באדר תשע"ב
תנצב"ה
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **גליקעל קליין** ע"ה ב"ר יהושע הלוי וייס ז"ל
נלב"ע כ"ו באדר תשע"ב **תנצב"ה**
הונצחה ע"י בנה **יוסף (רמי) קליין** ומשפ' - בני ברק

נר ה' נשמת אדם

